05/04/2024

Μητροπολίτης Φλωρίνης: «Χαίρε των απίστων αμφίβολον άκουσμα, χαίρε των πιστών αναμφίβολον καύχημα»

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας

Κείμενο με τίτλο "Γ΄ Χαιρετισμοί: «Χαίρε των απίστων αμφίβολον άκουσμα, χαίρε των πιστών αναμφίβολον καύχημα»" εξέδωσε ο Μητροπολίτης Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας κ. Ειρηναίος.

"Βασική διδασκαλία της Εκκλησίας μας, αλλά και κεντρική αλήθεια της χριστιανικής πίστεώς μας είναι η γέννηση του Θεού ως τέλειου ανθρώπου με στόχο τη θέωση του ανθρώπου και την ολοκλήρωση της αγαπητικής τους σχέσης. Πάνω σ' αυτήν την πραγματικότητα στηρίζεται η δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας μας, που λέει πρώτον ότι ο Χριστός γεννήθηκε «εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της παρθένου»· δεύτερον ότι η Παναγία Μητέρα του Τον κυοφόρησε «δι' ασπόρου συλλήψεως» και τρίτον ότι αποτελεί άφραστον θαύμα η αειπαρθενία Της

“, αναφέρει μεταξύ άλλων ο Σεβασμιώτατος.

Παρακάτω ολόκληρο το κείμενο του Μητροπολίτη Φλωρίνης:

Βασική διδασκαλία της Εκκλησίας μας, αλλά και κεντρική αλήθεια της χριστιανικής πίστεώς μας είναι η γέννηση του Θεού ως τέλειου ανθρώπου με στόχο τη θέωση του ανθρώπου και την ολοκλήρωση της αγαπητικής τους σχέσης. Πάνω σ’ αυτήν την πραγματικότητα στηρίζεται η δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας μας, που λέει πρώτον ότι ο Χριστός γεννήθηκε «εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της παρθένου»·[1] δεύτερον ότι η Παναγία Μητέρα του Τον κυοφόρησε «δι’ ασπόρου συλλήψεως»[2] και τρίτον ότι αποτελεί άφραστον θαύμα η αειπαρθενία Της.[3]

Πραγματικά, αυτές οι αλήθειες είναι ακατανόητες και για την ανθρώπινη λογική ασύλληπτες. Είναι πολύ φυσιολογικό οι άνθρωποι στο άκουσμά τους να έχουν αμφιβολίες και αυτό εκφράζεται και μέσα στην ακολουθία του Ακαθίστου Ύμνου, αφού πολλοί σοφοί «απορούσι λέγει το πως και Παρθένος μένει και τεκείν ίσχυσεν».[4] Όμως, για εμάς τους χριστιανούς το «αμφίβολον άκουσμα» το αποδεχόμαστε ευλαβικά ως «αναμφίβολον καύχημα» και το κατανοούμε ως θαυμαστό έργο της δύναμης, αλλά κυρίως της αγάπης του Θεού που οδηγεί στη σωτηρία της ανθρωπότητος. Γι’ αυτό και τη στιγμή της συλλήψεως η Εκκλησία ψάλλει «Σήμερον της Εκκλησίας ημών το κεφάλαιον».[5]

Εικόνα: Η Υπεραγία Θεοτόκος, Γεωργίου Κόρδη

Κεντρική θέση στη σωτηρία του ανθρώπου έχει η Υπεραγία Θεοτόκος, επειδή δι' αυτής εφανερώθη ο Θεός εν σαρκί και έγινε άνθρωπος, για να σώσει τον άνθρωπο δια του Σταυρού και της Αναστάσεώς Του. Απ' αυτήν πήρε το τέλειο ανθρώπινο σώμα το οποίο αφθαρτοποίησε με την Ανάστασή Του και το θέωσε με την Ανάληψή Του. Γι' αυτό και με την Παναγία συνδέεται το χριστολογικό δόγμα. Ονόμασαν την Μητέρα του Θεού Θεοτόκο και διακήρυξαν οι Πατέρες των Οικουμενικών Συνόδων, ότι η θεότητα του Χριστού και η ενανθρώπισή Του και μέσω αυτού η σωτηρία του ανθρώπου, προήλθε από την Παναγία.

Με αυτήν την ευκαιρία των Γ΄ Χαιρετισμών θα αναφερθούμε στο χριστολογικό δόγμα στο οποίο πρωτεύοντα ρόλο έχει η Παναγία.

Η αξία της διδασκαλίας της εν Χαλκηδόνι Δ’ Οικουμενικής Συνόδου (451 μ.Χ.) για το πρόσωπο του Χριστού, όπως και ολόκληρο το χριστολογικό δόγμα, έγκειται στην ευθεία αναφορά της στο πρόβλημα του κτιστού και της υπερβάσεως του θανάτου. Ο Χριστός είναι Σωτήρας, όχι γιατί προβάλλει ένα ηθικό πρότυπο, αλλά γιατί ενσάρκωσε την υπέρβαση του θανάτου. Στο πρόσωπο του Χριστού, το κτιστό ζει αιώνια.[6]

«Εν δυο φύσεσιν ασυγχύτως, ατρέπτως, αδιαιρέτως, αχωρίστως γνωριζόμενον».[7]

Αυτό το πέτυχε η Δ΄ Οικουμενική Σύνοδος χρησιμοποιώντας δυο επιρρήματα: α) αδιαιρέτως, και β) ασυγχύτως

Με το «αδιαιρέτως» ενώνεται το κτιστό και το άκτιστο στο πρόσωπο του Χριστού και η αγαπητική αυτή ένωση οδηγεί στην υπέρβαση του θανάτου, αφού, όπως λέει ο ιερός Χρυσόστομος, «όσο το κτιστό δεν βρίσκεται σε κοινωνία με το άκτιστο, υπόκειται στην επίδραση του θανάτου».

Με το «ασυγχύτως» δηλώνεται ότι κατά την ένωση αυτή εξασφαλίζεται η ελευθερία και η ταυτότητα του καθενός.

Ας δούμε αναλυτικότερα, όμως, το χριστολογικό δόγμα, όπως διαμορφώθηκε στην Δ’ Οικουμενική Σύνοδο.

Κατά την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο ο Απολινάριος, επίσκοπος Λαοδικείας, στο ερώτημα «πώς εν σαρκί», νόμισε ότι έδωσε λύση ισχυριζόμενος ότι ο Λόγος προσέλαβε όχι ακέραιη, δηλαδή τέλεια ανθρώπινη φύση, αλλά σάρκα χωρίς νου. Έτσι, με την πρόσληψη δεν υπάρχει δεύτερο πρόσωπο και εξασφαλίζεται η αναμαρτησία του Χριστού, μια και μόνο νοούσα ψυχή μπορεί να αμαρτάνει!

Οι Καππαδόκες Πατέρες απορρίπτουν αυτή τη λύση κατηγορηματικά. Ο Γρηγόριος Ναζιανζηνός μάλιστα επισημαίνει ότι η θεωρία του Απολιναρίου οδηγείται στην άρνηση του θεραπευτικού χαρακτήρα της σωτηρίας[8]. Αντιοχειανοί θεολόγοι με κορυφαίο το Νεστόριο νόμισαν ότι έλυσαν το κατ’ αυτούς πρόβλημα της ένωσης των δύο φύσεων του Χριστού, της θεότητας και της ανθρωπότητας, προτείνοντας την ύπαρξη δύο υιών, του υιού της Μαρίας και του υιού του Θεού Πατέρα, του Λόγου. Έτσι ο άνθρωπος Ιησούς και ο Θεός Λόγος ενώθηκαν και ηθικά και βουλητικά, «κατ’ ευδοκίαν και κατά συνάφειαν», και όχι «κατ’ ουσίαν». Ο Λόγος απλώς χρησιμοποίησε τον άνθρωπο Ιησού ως όχημα και κατοικητήριο. Συμπίπτει, κατά την άποψη αυτών των Αντιοχειανών, η θεία με την ανθρώπινη βούληση. Όμως η ένωση δεν είναι ουσιαστική, αλλά μόνον ηθική. Το απλοποιημένο αυτό σχήμα δείχνει τη βασική παραχάραξη του θεραπευτικού χαρακτήρα της εν Χριστώ

απολύτρωσης. Εξ αιτίας μάλιστα της ένωσης αυτής, που γίνεται εκ των υστέρων και είναι εξωτερική, η Μαρία είναι ανθρωποτόκος και όχι Χριστοτόκος, μια και δεν είναι κατ' αυτούς Θεοτόκος.

Ο Ευτυχής, εισηγητής του μονοφυσιτισμού, πρότεινε και υποστήριξε το ένα πρόσωπο του Θεού Λόγου με μια μόνο φύση, τη θεία· η ανθρώπινη φύση μετά την ένωσή της με τη θεία χάνει την αυτοτέλειά της και τρόπον τινά απορροφάται από τη θεία. Ξέφυγε από τους δύο υιούς, δηλαδή τις δύο υποστάσεις του Νεστορίου, και εξαφάνισε την ανθρώπινη φύση. Έτσι, μετά τις καταδίκες της Γ΄ Οικουμενικής Συνόδου το 431, η Εκκλησία θεσπίζει τον περιώνυμο δογματικό όρο, όπου η λύση του προβλήματος απλώς συνίσταται στην περιγραφή και προστασία του δόγματος της ενανθρώπισης, και όχι βέβαια στην ουσιαστική του ανάλυση και εξήγηση!

Ο περιώνυμος περιεκτικός δογματικός όρος της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου εντυπωσιάζει από το ότι υπερτονίζει την ενότητα και ταυτότητα του προσώπου του Χριστού. Σ' ένα μικρό κείμενο μισής σελίδας τρεις φορές επαναλαμβάνεται η φράση «ένα και τον αυτόν», και πέντε φορές η αντωνυμία τον «αυτόν». Στην προκειμένη περίπτωση είναι σαφέστατη η αντινεστοριανική στάση, και συνάμα η αντιμονοφυσιτική. Και η φράση εξάλλου «εν δύο φύσεσιν ασυγχύτως, ατρέπτως, αδιαιρέτως, αχωρίστως» αναιρεί το μονοφυσιτισμό και το Νεστοριανισμό. Τα δύο πρώτα αρνητικά επιρρήματα «ασυγχύτως, ατρέπτως» προφανώς απευθύνονται εναντίον του μονοφυσιτισμού, και τα δύο άλλα παρόμοια επιρρήματα «αδιαιρέτως, ασυγχύτως» εναντίον του Νεστοριανισμού.

Η έκφραση «εν δύο φύσεσιν» συμφωνεί απολύτως με την κυρίλλεια θεολογία, και δεν έρχεται διόλου σε αντίθεση προς την περιώνυμη φράση του Κυρίλλου «μία φύσις του Θεού Λόγου σεσαρκωμένη».[9] Με άλλα λόγια, ο Κύριλλος σαφώς αποδέχεται ότι η ανθρώπινη φύση, ως ανυπόστατη, υπήρξε στη θεότητα του Λόγου, και έγινε και αυτή φύση του, όπως είναι η θεότητα.[10] Τελικά,η ανθρώπινη φύση του Χριστού μήτε αυθυπόστατη είναι μήτε «ανυπόστατη», αλλά ενυπόστατη. Με τη λέξη «σεσαρκωμένη» ο Κύριλλος δηλώνει και την τελειότητα (ακεραιότητα) της ανθρωπότητας στη μια υπόσταση του Λόγου.[11]

Εδώ είναι απαραίτητες μερικές διευκρινίσεις, αν αναλογιστεί κανείς τις σύγχρονες κακοποιήσεις που υφίσταται ο δογματικός όρος της Χαλκηδόνας.

1) Πολλές φορές εξαίρεται το ένα πρόσωπο του Χριστού, δηλαδή η υπόσταση του Λόγου. Ένας είναι ο Χριστός, ένα επομένως το σαρκωμένο πρόσωπο.

2) Η ανθρώπινη φύση δεν είναι ιδιοσύστατη, αλλά ενυπόστατη, που σημαίνει ότι έχει ως υπόσταση το Λόγο, δηλαδή υποστασιάζεται μέσω του Λόγου.

3) Ακέραιες ή τέλειες κατά πάντα είναι τόσο η θεότητα όσο και η ανθρωπότητα, δηλαδή οι δύο φύσεις του Λόγου.

4) Οι δύο φύσεις στο πρόσωπο του Λόγου ενώνονται κατ' ουσία και αληθινά, όχι κατ' ενέργεια ή κατά βούληση, δηλαδή όχι με Νεστοριανικό τρόπο!

5) Τούτη η ένωση λέγεται καθ' υπόσταση,[12] δηλαδή ουσιαστική, αληθινή, πραγματική. Ο όρος αυτός είναι πατερικός· νεώτερος όρος είναι η έκφραση: υποστατική ένωση των δύο φύσεων του Χριστού.

6) Θεολογικά, λοιπόν, ορθός είναι ο όρος σύνθετη υπόσταση του Χριστού και όχι σύνθετη φύση.

Εξαιτίας της υποστατικής ένωσης των δύο φύσεων του Χριστού, δηλαδή της καθ' υπόσταση ένωσης, προκύπτουν οι εξής συνέπειες:

1) Η αντίδοση η κοινοποίηση των ιδιωμάτων. Ο ίδιος ο Χριστός είναι που ενεργεί πάντοτε και τα θεία και τα ανθρώπινα. Επειδή υπάρχει η ταυτότητα της μιας υπόστασης και η περιχώρηση των δύο φύσεων, γι' αυτό ο Χριστός δεν ενεργεί μεμονωμένα πότε τα ανθρώπινα ως άνθρωπος και πότε τα θεία ως Θεός, αλλά τα ανθρώπινα ενεργεί ως άνθρωπος και Θεός, και τα θεία ως Θεός και άνθρωπος. Αυτή, λοιπόν, η ταυτότητα της μιας υπόστασης σε κάθε πράξη, ανθρώπινη ή θεία, συντελεί ώστε η μια φύση να αντιδίδει στη άλλη τα δικά της γνωρίσματα. Έτσι ο Χριστός είναι Θεός και άνθρωπος, κτιστός και άκτιστος, παθητός και απαθής κ.λπ.[13]

2) Η αναμαρτησία του Χριστού. Τούτη η αναμαρτησία δεν είναι ηθική, μήτε προέρχεται από βαθμιαία τελείωση. Εξ άκρας συλλήψεως ο Χριστός, ασπόρως και δημιουργικώς, ως λέγει η πατερική θεολογία, είναι άφθαρτος και κατά την ανθρωπότητα. Έτσι η αναμαρτησία του Χριστού είναι φυσική και οντολογική, και όχι ηθική· επομένως δεν μπορούσε να αμαρτήσει (non potuit pecare) κατά το δόγμα της Χαλκηδόνας. Αφθαρσία, αγιότητα και αναμαρτησία είναι συνώνυμα πράγματα. Όσοι έχουν ηθικές αντιλήψεις για την αμαρτία και τη σωτηρία του ανθρώπου, όπως λόγου χάρη είναι οι Αρειανοί, οι Νεστοριανοί και οι Πελαγιανοί, κατά φυσικό και αυτονόητο τρόπο κάνουν λόγο για την ηθική αναμαρτησία του Χριστού μέσω της ελευθερίας του. Ισχυρίζονται μάλιστα ότι ο Χριστός μπορούσε να αμαρτήσει (potuit pecare), αλλά δεν αμάρτησε κάνοντας ορθή χρήση του αυτεξουσίου του, όπως θα έπρεπε να είχε κάνει ο Αδάμ. Επομένως (γι' αυτούς) ο

Χριστός είναι καταρχήν και κατ’ εξοχήν ηθικό πρότυπο για όλη την ανθρωπότητα. Ο Χριστός, δηλαδή, δεν θεραπεύει την ανθρώπινη φύση μήτε τη ζωοποιεί· ταύτα τα στοιχεία τα έχουμε μόνοι μας, και μας αρκεί η μίμηση των ηθικών αρετών του.

Απεναντίας, η πατερική θεολογία με το δόγμα της Χαλκηδόνας θεωρεί τον Χριστό απολυτρωτικό, αναμάρτητο κατά φύση πρόσωπο. Τα μέλη της Εκκλησίας μετέχουν κατά χάρη στην αναμαρτησία και στην αγιότητα. Θα έλεγε κανείς με πολλή πειστικότητα ότι η ανθρωπότητα έχει πάμπολλα ηθικά πρότυπα και δεν θα της χρειαζόταν ακόμη ένα!

Δογματικό πρόβλημα ωστόσο για τη θεολογία υπήρξε η εκδήλωση των αδιαβλήτων φυσικών παθών του Χριστού, πριν την Ανάσταση, όπως η πείνα, η δίψα, ο κόπος, ο πόνος, το δάκρυ, η δειλία κτλ. Εξαιτίας της καθ’ υπόσταση ένωσης των δύο φύσεων τα εν λόγω πάθη ήταν κατά φύσιν και υπέρ φύσιν· εκ των προτέρων δεν ανάγκαζαν τη βούληση του Χριστού να τα εκδηλώσει. Όμως για να διαδραματισθεί πραγματικά το σωτηριώδες γεγονός της θείας οικονομίας ο Χριστός παραχωρούσε στην ανθρώπινη φύση να υφίσταται τα φυσικά αδιάβλητα πάθη, όπως και τον ίδιο τον πόνο και τον θάνατο, για να μην είναι η ενανθρώπιση και το έργο της φαινομενικά, όπως έλεγαν οι Δοκήτες. Γι’ αυτό ο σταυρικός θάνατος είναι και αυτός πραγματικός, και εξάπαντος όχι κατά δόκηση, αλλά εκούσιος·[14] όχι μονάχα, όπως λένε, γιατί ο Χριστός παραδόθηκε με την θέλησή του στους σταυρωτές, αλλά και γιατί – και εδώ βρίσκεται το εκούσιον – το ίδιο το πάθος του θανάτου, δηλαδή η «των ήλων διάτρησις» και ο «χωρισμός της ψυχής εκ του σώματος» είναι πράξεις κατά παραχώρηση και εκούσιες.

3) Η μία προσκύνηση του Χριστού. Άλλη συνέπεια της υποστατικής ένωσης των δύο φύσεων είναι η μία προσκύνηση του Χριστού, και φυσικά όχι δύο ξεχωριστών υποστάσεων ή φύσεων ή υιών. Δεν προσκυνείται, δηλαδή, χωριστά ο άνθρωπος Ιησούς, ο υιός της Μαρίας, και χωριστά ο Λόγος, ο Υιός του Θεού Πατέρα. Μια τέτοια χωριστή προσκύνηση αποτελεί κατάληξη της νεστοριανικής αίρεσης. Ο Ιησούς Χριστός, λοιπόν, προσκυνείται ως ένα πρόσωπο, ως Θεάνθρωπος, ως δημιουργός «εν ύδασι την γην κρεμάσας». Τούτη η προσκύνηση του ενός προσώπου απομακρύνει κάθε κίνδυνο ειδωλολατρίας, ανθρωπολατρείας και κτιστολατρείας.

4) Η Μαρία είναι Χριστοτόκος και Θεοτόκος. Κατά την πατερική θεολογία η Μαρία κατ’ ανάγκη είναι Χριστοτόκος και Θεοτόκος εξαιτίας της καθ’ υπόσταση ένωσης των δύο φύσεων και της υποστατικής ταυτότητας του Χριστού· ο ίδιος ο Λόγος είναι που χρίει την ανθρωπότητα, και συνάμα είναι χριώμενος· είναι ο χρίων και χριώμενος. Έτσι η Παναγία γίνεται Θεοτόκος, γιατί γεννάει τον σαρκωμένο εξ άκρας συλλήψεως Θεό Λόγο, και όχι θεοφόρο άνθρωπο ή ένα προφήτη που παίρνει

το θείο χάρισμα κατ’ ενέργεια και κατά χάρη.[15]

Απ’ όλα αυτά κατανοούμε γιατί η Εκκλησία διδάσκει ότι η Μαρία γέννησε τέλειο Θεό και τέλειο άνθρωπο γιατί αν δεν ήταν τέλειος Θεός και άνθρωπος δεν θα μπορούσε να μας σώσει και αυτή η σωτηρία που μας προσέφερε ήρθε διά της Παναγίας.

[1] Σύμβολον της Πίστεως.

[2] Θ΄ Ωδή Μεγάλου Κανόνος.

[3] Απόφαση Γ΄ Οικουμενικής Συνόδου.

[4] Γ΄ Στάση των Χαιρετισμών.

[5] Απολυτίκιον εορτής Ευαγγελισμού.

[6] Μητρ. Περγάμου Ιωάννου Ζηζιούλα, Η Δ΄ Οικουμενική Σύνοδος και η υπέρβαση του θανάτου.

[7] Όρος Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου.

[8] Γρηγορίου Θεολόγου, Επιστολή 101, PG 37, 181C-184A, πρβλ. Θεοδωρήτου Κύρου, Εκκλησιαστική Ιστορία 5,3, PG 82, 1200B.

[9] Κυρίλλου Αλεξανδρείας, Κατά των Νεστορίου δυσφημιών, PG 76, 60D.

[10] Ιωάννου Δαμασκηνού, Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως 3, 11, PG 94, 1024AB.

[11] Κυρίλλου Αλεξανδρείας, Επιστολή 46, PG 77, 244A.

[12] Ιωάννου Δαμασκηνού, Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως 3, 3, PG 94, 993A κ.εξ.

[13] Ιωάννου Δαμασκηνού, Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως 3, 4 PG 94, 997C-1000A: «Και γαρ Χριστός, όπερ εστί το συναμφότερον, και Θεός και άνθρωπος λέγεται, κτιστός και άκτιστος, και παθητός και απαθής· και όταν εξ ενός των μερών Υιος Θεού ονομάζηται, δέχεται τα της συνεφεστηκυίας φύσεως ιδιώματα, ήτοι της σαρκός, Θεός παθητός ονομαζόμενος και Κύριος της δόξης εσταυρωμένος· ου καθό Θεός αλλά καθό και άνθρωπος ο αυτός· και όταν άνθρωπος και υιός ανθρώπου ονομάζηται, δέχεται δε τα της θείας φύσεως ιδιώματα και αυχήματα… Και αυτός εστιν ο τρόπος της αντιδόσεως, εκατέρας φύσεως αντιδιδούσης τη ετέρα τα ίδια δια την της υποστάσεως ταυτότητα και

την εις άλληλα αυτών περιχώρησιν». Βλ. και 3, 1, PG 94, 1060B : «Ουκ ανθρωπίνως γαρ έπραττε τα ανθρώπινα (ου γαρ άνθρωπος μόνον, αλλά και Θεός· όθεν και τα τούτου πάθη ζωοποιά και σωτήρια) ουδέ θεϊκώς ενήργει τα θεία· ου γαρ Θεός μόνον, αλλά και άνθρωπος· όθεν δι’ αφής και λόγου και των τοιούτων τας θεοσημείας ειργάζετο»

[14] Ιωάννου Δαμασκηνού, Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως 3, 20, PG 94, 1084A: «Αμέλει τα φυσικά ημών πάθη κατά φύσιν και υπέρ φύσιν ήσαν εν τω Χριστώ. Κατά φύσιν μεν γαρ εκινείτο εν αυτώ ότε παρεχώρει τη σαρκί πάσχειν τα ίδια· υπέρ φύσιν δε, ου γαρ προηγείτο εν τω Κυρίω της θελήσεως τα φυσικά· ουδέν γαρ ηναγκασμένον επ΄ αυτού θεωρείται, αλλά πάντα εκούσια· θέλων γαρ επείνασε, θέλων εδίψησε, θέλων εδειλίασε, θέλων απέθανεν»

[15] Ιωάννου Δαμασκηνού, Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως 4, 14, PG 94, 1160D-1161A